

ANTROPONIMIK FRAZELOGIK BIRLIKLAR: LINGVOMADANIY XUSUSIYATLAR VA TAHLIL

Matmusaeva Kamola Mutalib qizi

*Andijon Davlat Chet tillari Instituti Qiyosiy Tilshunoslik va
Lingvistik Tarjimashunoslik 1- bosqich Magistranti*

Annotatsiya: *Ushbu maqola antroponimik frazeologik birliklarning lingvomadaniy xususiyatlariga bag'ishlangan. Tadqiqotda shaxs nomlari asosida shakllangan frazeologik birliklarning lingvistik tabiati, ularning shakllanish manbalari, semantik xususiyatlari va milliy madaniyatdagi aks etishi tahlil qilingan. Maqolada antroponimik frazemalarning diniy, tarixiy va badiiy manbalari ko'rib chiqilib, ularning turli madaniyatlarda qanday qadriyatlarni ifodalashi tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *antroponimik frazeologiya, lingvomadaniyat, semantik transformatsiya, milliy qadriyatlar, madaniyatlararo kommunikatsiya, frazeologik birliklar.*

Abstract: *This article is devoted to the linguocultural features of anthroponymic phraseological units. The study analyzes the linguistic nature of phraseological units based on personal names, their formation sources, semantic features and reflection in national culture. The article examines religious, historical and literary sources of anthroponymic phraseological units and analyzes what values they express in different cultures.*

Keywords: *anthroponymic phraseology, linguoculture, semantic transformation, national values, intercultural communication, phraseological units.*

Frazeologik birliklar tilning leksik tarkibining muhim qismi bo'lib, ular xalqning tarixiy tajribasi, madaniyati, dunyoqarashi va ma'naviy qadriyatlarini aks ettiradi. Shu bilan birga, frazeologik birliklar ichida antroponimik frazemalar alohida o'rin tutadi, chunki ular shaxs nomlari asosida shakllanadi va milliy madaniyatning noyob ko'zgusi hisoblanadi.

Antroponimik frazeologik birliklar - bu ma'lum bir shaxs nomi (haqiqiy yoki badiiy) asosida shakllangan, so'zma-so'z tarjima qilish mumkin bo'lmagan, barqaror so'z birikmalari va iboralardir. Ushbu maqolada antroponimik frazeologik birliklarning lingvomadaniy xususiyatlari, ularning shakllanish manbalari va semantik tuzilishi tahlil qilinadi.

Antroponimik frazemalarning lingvistik tabiati. Antroponimik frazeologik birliklar o'ziga xos semantik va strukturaviy xususiyatlarga ega. Ularning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- Barqarorlik va so'zma-so'z tarjima qilishning iloji bo'lmasligi
- Ma'noning butunligi va obrazlilik
- Milliy-madaniy qo'shimcha ma'nolarning mavjudligi
- Tarixiy va madaniy kontekstga bog'liqlik

Masalan, "Alpomishdek botir" iborasida shaxs nomi butun iboraga ma'no beradi va uni boshqa tillarga to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilish murakkab hisoblanadi.

Antroponimik frazemalarning shakllanish manbalari. Antroponimik frazeologik birliklar turli manbalar asosida shakllanadi: 1. Diniy manbalar

Ko'pgina tillarda diniy shaxslar nomlari asosida frazemalar shakllangan. Masalan:

- "The patience of Job" (ingliz tilida) - cheksiz sabrni ifodalaydi
- "Hazrati Alidek adolatli" (o'zbek tilida) - adolat va halollik ramzi

2. Tarixiy shaxslar. Tarixiy shaxslar nomlari asosida shakllangan frazemalar xalqning tarixiy xotirasini aks ettiradi:

- "To meet one's Waterloo" (ingliz tilida)
- "Temur qonuni" (o'zbek tilida).
- 3. Badiiy adabiyot qahramonlari

Adabiy asarlar qahramonlari nomlari asosida shakllangan frazemalar:

- "Don Quixote's windmills" (ingliz tilida)
- "Ayyor Nasrettin" (o'zbek tilida)

Milliy madaniyatning aks etishi. Antroponimik frazemalar orqali milliy madaniyatning quyidagi jihatlarini kuzatish mumkin:

1. Qadriyatlar tizimi. Har xil madaniyatlarda turli xil qadriyatlar ustunlik qiladi. Masalan, ingliz madaniyatida individualizm va shaxsiy javobgarlik, o'zbek madaniyatida esa jamoaviylik va donolik qadrlangan.

2. Tarixiy xotira. Antroponimik frazemalar xalqning tarixiy tajribasini saqlab qoladi. "To cross the Rubicon" (ingliz tilida) iborasi qaytish yo'li bo'lmagan qat'iy qarorni anglatadi.

3. Ma'naviy idealar. Har bir madaniyat o'zining ma'naviy idealarini shakllantiradi. "Ibn Sinodek donishmand" iborasi o'zbek madaniyatida bilim va donolikning yuqori qadrlanishini ko'rsatadi.

Semantik transformatsiya jarayonlari. Antroponimik frazemalarning shakllanishida quyidagi semantik jarayonlar muhim rol o'ynaydi:

- Metaforik o'tish
- Metonimiya
- Semantik kengayish
- Ma'no umumlashtirilishi

Masalan, "Midas's touch" iborasida shaxs nomi ma'lum bir sifatni ifodalovchi ramzga aylangan.

Tarjima muammolari. Antroponimik frazemalarni tarjima qilishda quyidagi muammolar yuzaga keladi:

- Madaniy barqarorlikning yo'qligi
- Ekvivalentning mavjud emasligi
- Qo'shimcha izohlarning zarurati
- Milliy rangning yo'qolishi

Masalan, "Ayyor Nasrettin" iborasini boshqa tillarga to'liq aks ettirish qiyin.

Zamonaviy til jarayonlarida antroponimik frazemalar. Zamonaviy tilshunoslikda antroponimik frazemalarning quyidagi o'zgarishlari kuzatilmoqda:

- Yangi frazemalarning paydo bo'lishi
- An'anaviy frazemalarning ma'nosining o'zgarishi
- Xalqaro frazemalarning tarqalishi
- Madaniy kontekstning o'zgarishi

Xulosa

Antroponimik frazeologik birliklar til va madaniyatning o'zaro bog'liqligining yorqin namunasidir. Ular orqali nafaqat tilning leksik boyligi, balki xalqning tarixiy tajribasi, ma'naviy qadriyatlari va dunyoqarashi aks etadi.

Antroponimik frazemalarni o'rganish tilshunoslik, madaniyatshunoslik, tarix va sotsiologiya kabi fanlararo tadqiqotlar uchun muhim ahamiyatga ega.

Turli madaniyatlardagi antroponimik frazemalarni qiyosiy o'rganish global dunyoda madaniyatlararo tushunishni rivojlantirishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Axmanova, O. S. (2007). Frazeologik birliklar lingvistikasi. Moskva: Nauka.
2. Kunin, A. V. (2005). Ingliz frazeologiyasi kursi. Moskva: Vysshaya shkola.
3. Telia, V. N. (2008). Russkaya frazeologiya. Moskva: Yazyki russkoy kultury.
4. Mamatov, A. (2010). O'zbek frazeologiyasi asoslari. Toshkent: Fan.
5. Smith, J. (2015). Phraseology and Cultural Context. London: Routledge.
6. Jumayev, M. (2012). Antroponimik frazemalarning lingvomadaniy xususiyatlari. Til va adabiyot, 3(2), 45-56.
7. Brown, P. (2018). Cross-cultural Phraseology. New York: Cambridge University Press.
8. Abdullayeva, S. (2019). O'zbek va ingliz tillaridagi frazeologik birliklarning qiyosiy tahlili. Toshkent: O'zMU.
9. Johnson, M. (2016). The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning. Chicago: University of Chicago Press.
10. Hasanov, R. (2020). Frazeologik birliklarning semantik tahlili. Samarqand: SamDU.